

TAK 1304 Snubbekorsgård,
 Vridsløsemagle by matr. nr. 3a, 13e og 13f,
 Sengeløse sogn, Smørum herred, Københavns amt. Stednr. 020211,
 sb. 104. (KUAS j. nr. 2003-2122-1154).

Beretning for udgravning af vikingetidsgravpladsen Snubbekorsgård.

Beretning for udgravning af en gravplads med jordfæste- og brandgrave fra tidlig vikingetid.
 Udført af Kroppedal Museum i anden halvdel af 2006. Udgravningsleder museumsinspektør
 Lotte Reedtz Sparrevohn.

ABSTRACT	3
UNDERSØGELSENS FORHISTORIE	4
ADMINISTRATIVE DATA.....	5
LEDNINGSFØRING VED JORDFORTRÆNGNING	6
ØVRIGE DATA.....	7
SNUBBEKORSGÅRD PRØVEGRAVNINGEN	7
ADGANGSVEJ TIL SNU2	8
ADGANGSVEJ TIL SNU4.....	9
SNUBBEKORSGÅRD 2-4, GRAVPLADSEN	9
SNUBBEKORSGÅRD 2.....	9
SNUBBEKORSGÅRD 3.....	10
SNUBBEKORSGÅRD 4.....	10
ØVRIGE DATA.....	11
UNDERSØGELSER 2007.....	11
TOPOGRAFI, TERRÆN OG UNDERGRUND	12
MÅLESYSTEM.....	14
UDGRAVNINGSMETODE.....	14

FORSTYRRELSER	14
UDGRAVNING AF BRANDGRAVE.....	15
UDGRAVNING AF JORDFÆSTEGRAVE	15
DETEKTORAFSØGNING	16
STORE STEN	16
KNOGLEMATERIALE.....	16
JORD- OG ANDRE PRØVER	17
SOLDNING	17
FOTO	17
REGISTRERINGSSYSTEM OG DOKUMENTATIONSOMFANG	18
UNDERSØGELSENS RESULTATER OG SAMMENFATNING	18
JORDFÆSTEGRAVE SAMMENFATNING.....	19
BRANDGRAVE SAMMENFATNING	19
ØVRIGE ANLÆG	20
OLDSAGER	25
DATERING AF GRAVPLADSEN	26
FREMTID	26

Bilagsliste

Bilag 1 Oversigtsplan i 1:3000 over alle undersøgte arealer 2006/2007

Bilag 2 Plan over gravfeltet i 1:100

Bilag 3 Plan over adgangsvej til Snu2, Felt 2 i 1:500

Bilag 4 Plan over adgangsvej til Snu4, Felt 4 i 1:500

Bilag 5 Signaturforklaringer til planer (2 A4)

Bilag 6 Opmålingsdata (1 A4)

Bilag 7 Forundersøgelse og adgangsveje, Felt 0, 2 og 4, kopi af originalmateriale (5 A4)

Bilag 8 Hus 1, plan- og profiltegning, skema (2 A4)

Bilag 9 Oversigtsplan over gravanlæg (1 A4)

Bilag 10 Detailplan af gravfelt, stolpekreds (1 A4)

Bilag 11 Bevaringsforhold på gravpladsen (1 A4)

Bilag 12 Anlægsliste (32 A4)

Bilag 13 Tegningsliste (3 A4)

Bilag 14 Originaltegninger i 1:10 (eller kopi af) (92 A4 og A3)

Bilag 15 Gravregistrant (29 A4)

Bilag 16 Fotoliste (12 A4)

Bilag 17 s/h kontaktark (9 stk.), kontaktark af digitale foto (10 A4)

Bilag 18 Antropologisk redegørelse v/ Pia Bennike (6 A4)

Bilag 19 Analyse af jernknivene v/ Henriette Lyngstrøm (findes på Kroppedal)

Bilag 20 Fundliste (10 A4)

Bilag 21 Undersøgelsen 2007, originaltegninger i 1:10 (eller kopi af (1 A4))

Abstract

Partiel udgravning af en gravplads fra tidlig vikingetid. Udgravningen omfattede 30 jordfæstegrave og 54 brandgrave/gruber på et ca. 1.000 m² stort areal. På baggrund af detektorfund og den lokale topografi vurderedes gravpladsen, at kunne være op til to til tre gange større. En prøvegravning af de tilstødende arealer i 2007 bekræftede, at gravpladsen fortsætter både nord og syd for det i år 2006 udgravede areal. Gravpladsen er typologisk dateret til slutningen af 700-tallet – første halvdel af 800-tallet.

Gravene var meget nedpløjede og flere detektorfund vidner om, at mange allerede er pløjet helt bort. På lokaliteten blev der endvidere undersøgt spor efter et treskibet hus samt enkelte bopladsgruber fra bronzealder. Udført af Kroppedal Museum i efteråret 2006.

Udgravningsleder museumsinspektør Lotte Reedtz Sparrevohn.

Udgravningerne fortsatte i 2008.

Undersøgelsens forhistorie

Denne beretning omfatter undersøgelser foretaget i 2006 og 2007 i et område omkring Agrovej og Snubbekorsvej i Tåstrup i forbindelse med kommunalt anlæggelse af et vandværk og tilhørende anlægsarbejder i form af vandledningsføringer og etablering af adgangsveje. Alle undersøgelserne har Kroppedal Museums j.nr. TAK 1304, men hver undersøgelse fik sit eget kaldenavn, og blev individuelt finansieret.

Undersøgelserne skal her kort opsummeres:

Forundersøgelse 29/6-5/7 og 15/8-16/8 ved Tom Giersing	<i>Snubbekorsgård prøvegravning</i>
Forundersøgelse 11-13/9 ved Lotte Reedtz Sparrevohn	<i>Adgangsvej til Snu2</i>
Forundersøgelse 27/9 ved Lotte Reedtz Sparrevohn	<i>Adgangsvej til Snu4</i>
Egentlig undersøgelse 2/10-20/10 ved Lotte Reedtz Sparrevohn	<i>Snubbekorsgård 2</i>
Egentlig undersøgelse 25/10-28/11 ved Lotte Reedtz Sparrevohn	<i>Snubbekorsgård 3</i>
Egentlig undersøgelse 4/12-20/12 ved Lotte Reedtz Sparrevohn	<i>Snubbekorsgård 4</i>

I forbindelse med navngivningen skal det påpeges, at Snu2 ikke er lig med Snubbekorsgård 2, og at Snu4 ikke er lig med Snubbekorsgård 4. For at komplicere sagen yderligere blev undersøgelserne til at begynde med kaldt Stanghøjgård. Dette navn blev brugt samtidig med de øvrige kaldenavne. I forbindelse med efterbearbejdningen blev der den 9. februar 2007 indsendt en opdateret fundanmeldelse, hvor stednavnet ændredes permanent til Snubbekorsgård (uden nummerering).

Undersøgelserne blev iværksat på baggrund af et lokalplanforslag i Høje-Taastrup kommune om etablering af et kommunalt vandværk. Den arkivalske kontrol og besigtigelse af arealet viste tilstedeværelsen af flere gravhøje indenfor en radius af 500-1500 meter fra det berørte areal. De på det tidspunkt igangværende udgravninger af en højtomt med jordfæstegrave fra senneolitikum, samt hustomter og jordfæstegrave fra yngre romersk jernalder 450 m syd for arealet (TAK 1177 Højbakkegård), begrundede yderligere en formodning om tilstedeværelse af fortidsminder indenfor arealet. Forundersøgelserne kom til at omfatte arealet for etablering af vandværk, samt etablering af kildeplads og ledningsarbejder i forbindelse dermed.

Ved forundersøgelsen fremkom der jordfæste- og brandgrave på en del af arealet, der derfor blev udvalgt til en egentlig undersøgelse. Undersøgelsen af det øvrige prøvegravede areal blev afsluttet med forundersøgelsen. Formålet med den egentlige

udgravning var at få afklaret omfanget af gravpladsen, at få den dateret og at få udgravet alle de frilagte grave, der helt åbenlyst var meget nedpløjede.

Administrative data

Kroppedal Museum er ansvarlig for undersøgelserne. Oldsager og originaldokumentation opbevares på institutionen.

Som led i planlægningen af et nyt vandværk i Høje-Taastrup kommune anmodede kommunen gennem NIRAS, der var rådgivende ingeniører og planlæggere på projektet, den 7. november 2005 Kroppedal Museum om en arkæologisk vurdering af det berørte areal jf. § 25 i Museumsloven. Den 10. november 2005 foretog museet en arkivalsk kontrol og en besigtigelse af arealet og tilrådte en arkæologisk forundersøgelse af arealet i henhold til Museumslovens § 26.

Kommunen efterkom opfordringen om at få foretaget en arkæologisk forundersøgelse. Den 23. november 2005 fremsendte museet derfor et budget for en arkæologisk forundersøgelse til KUAS, der godkendte det den 6. december 2005. Den 8. december blev budgettet sendt til NIRAS, der godkendte det den 24. januar 2006. Det var samme dag, at forslaget til lokalplan 7.25 samt tillæg nr. 2000.39 til Kommuneplan 2000, vandværk på Agrovej blev vedtaget. Den endelige vedtagelse af lokalplanforslaget fandt sted den 25. april 2006.

Ved forundersøgelsen fremkom der jordfæste- og brandgrave på den østlige del af en bakketop. Den 17. august 2006 fremsendte museet et budget på en arkæologisk undersøgelse af gravpladsen til KUAS, der godkendte budgettet den 23. august 2006. Den 24. august 2006 blev budgettet fremsendt til godkendelse til Høje-Taastrup kommune. Den 30. august 2006 fremsendte kommunen en skrivelse til museet, hvor de meddelte, at de havde besluttet at ændre anlægsprojektet, så det kun i mindre omfang ville komme til at berøre gravpladsen, og blandt andet ikke ville komme til at berøre nogle af de allerede frilagte grave. Samme dag kørte en medarbejder fra museet forbi udgravningen og opdagede, at kommunen allerede havde ført en vandledning gennem bakketoppen med gravpladsen, og altså under gravene, ved en såkaldt jordfortrængning (se næste afsnit vedrørende dette).

Den 12. september 2006 fremsendte museet et fornyet budget til KUAS på en arkæologisk udgravning af den del af gravpladsen, der ville blive berørt af det omlagte

anlægsarbejde (Snubbekorsgård 2), desuden et budget på en forundersøgelse (overvågning af muldafrømning) i forbindelse med en adgangsvej (adgangsvej til Snu4). Begge budgetter blev godkendt af KUAS den 19. september 2006. De blev derefter fremsendt til kommunen den 21. september 2006. Kommunen godkendte begge budgetter den 25. september 2006.

Den 13. oktober 2006 fremsendte museet til KUAS et budget på udgravning af de blotlagte jordfæstegrave, der lå udenfor bygherres arbejdsområde (Snubbekorsgård 3). Dette budget blev godkendt af KUAS 24. oktober 2006.

Den 21. november besøgte Dorte Veien Christiansen fra KUAS udgravningen i forbindelse med, at museet ansøgte om yderligere ressourcer til at færdiggøre udgravningen. Den 29. november 2006 bevilgede KUAS midler til, at museet kunne udgrave de resterende frilagte grave (Snubbekorsgård 4).

Ledningsføring ved jordfortrængning

Den 30. august 2006 kørte museumsinspektør Tom Giersing forbi gravpladsen og opdagede, at dele af udgravningsfeltet var dækket af en del vand og slam, og at der var små revner nogle steder på fladen. Det viste sig, at der var blevet boret en vandledning gennem bakketoppen i en dybde af 1,5 til 2 m under råjordens overflade *uden* at museet var blevet kontaktet forinden. Den 31. august 2006 besøgte museumsinspektør Linda Boye stedet, hun noterede: "...synlige spor efter kommunens underboring i form af store områder med slam fra arbejdet. Slammet dækkede flere af jordfæstegravene og et uvist antal brandgrave. Der var ydermere banket afmærkningspæle ned flere steder på fladen, der var gået hen over den og undergrunden var opmalet med rød farve på den strækning, hvor boringen var sket".

Repræsentant for bygherre Kim René Hansen fra Høje-Taastrup kommune blev efterfølgende gjort opmærksom på, at der kunne være sket skader på gravene, at museet ville kontakte KUAS med henblik på en klage, og at museet burde være blevet underrettet. Kim René Hansen stillede sig uforstående overfor dette.

Den 4. september 2006 blev der afholdt et møde på gravpladsen mellem Linda Boye og Kim René Hansen. På mødet kom det frem, at der havde været problemer ved jordfortrængningen og at det smøremiddel, der benyttes ved sådant arbejde var trængt op gennem revner og sprækker i undergrunden. Smøremidlet kaldes benzonit og er en meget fin lerart. Arbejdsmændene havde efterfølgende forsøgt at fjerne benzonitten, og var derfor gået henover udgravningsfladen. Linda Boye underrettede umiddelbart efter dette møde KUAS om

situationen, og samme eftermiddag meddelte KUAS pr. email til museet, at det burde påtales overfor byherre, at han burde have underrettet museet inden arbejdet gik i gang, og at han burde have forhørt sig om boreddybder m.m. Derudover kunne det kun få yderligere konsekvenser for byherre, hvis det kunne bevises, at boringen havde forårsaget skader på gravene. Museet valgte derfor, at selvfinansiere udgravningen af en grav, for at kunne dokumentere evt. skader på graven. Ved udgravningen kunne der ikke iagttages skader. Selvom der i flere andre anlæg blev påtruffet benzonit i jordfylden, må konklusionen blive, at der ved den pågældende jordfortrængning ikke skete skader på de forhistoriske anlæg.

Øvrige data

Snubbekorsgård prøvegravningen

Den oprindelige forundersøgelse omfattede et arbejdsareal på ca. 400 x 150 m omkring det projekterede vandværk, og et arbejdsareal på ca. 18 x 1000 m omkring ledningsgraven. Der blev afdækket i alt ca. 4.000 m². Forundersøgelsen fandt sted i dagene 29/6-5/7 og 15/8-16/8. I forundersøgelsen deltog daglig leder museumsinspektør Tom Giersing. Desuden deltog tekniker Jan Poulsen, tekniker Kenneth Paulmann, stud. mag. Camilla Haarby Hansen og museumsmedhjælp Karsten Hansen. Gravemaskinen, en bæltefremført Daewoo 220 påmonteret en to meter bred rabatskovl blev kørt af entreprenør Hans Christensen, der er ejer af den. På arealet ved det kommende vandværk blev der udlagt syv to meter brede nordøst-sydvestvendte grøfter med 15 meters afstand, og en enkelt øst-vestvendt grøft. Langs ledningsgraven blev der trukket en lang to meter bred grøft. Alle fyldskifter blev markeret med en pind, opmålt med GPS og udvalgte anlæg blev snittet med spade og profilet tegnet i 1:20. Der blev taget et oversigtsfoto. I søgegrøfterne fremkom der spredte forhistoriske anlæg i form af stolpehuller og gruber, der ingen steder indgik i erkendbare konstruktioner som huse eller hegn. I en enkelt grube var der keramik og flint fra tragtbægerkultur TNC eller MNA1a.

På en markant bakkekold som ledningsgraven skulle henover, blev der påtruffet jordfæstegrave. For at få et overblik over, om der var tale om en større gravplads eller kun nogle enkelte grave, valgte museet at afrømme mulden på et ca. 18 x 55 meter stort felt omkring gravene. Herved fremkom der fyldskifter, der blev bedømt til at kunne stamme fra 12 jordfæstegrave og mere end 20 brandgrave. Flere af jordfæstegravene var stærkt nedpløjede og der kunne ses skeletdele og oldsager i overfladen. Årsagen til at museet valgte, at afgrave et større felt for muld var primært, at inspektørernes mangeårige erfaringer med

udgravning af gravpladser har vist, at antallet af grave og den tæthed hvormed de ligger, kan variere meget. Desuden var det nødvendigt med et bedre overblik over antallet af grave, for at kunne lave et troværdigt budget for en udgravning. Desværre viste strategien sig i dette tilfælde at være uheldig fordi bygherre, efter at have set udgravningsbudgettet, valgte at ændre anlægsarbejdet og flere af de frilagte grave kom dermed til at ligge udenfor anlægsarbejdet. P.g.a. den stærke nedpløjning af området var det ikke hensigtsmæssigt blot at tildække gravene igen, da de formentlig ville forsvinde ved en evt. ny fladeafdækning og med sikkerhed ville forsvinde ad åre ved pløjning. Det var derfor magtpåliggende for museet at få udgravet alle frilagte grave. Dette forløb er årsag til, at udgravningen af det lille felt endte med at blive udgravet under tre forskellige budgetter, finansieret dels af bygherre, dels af Kulturarvsstyrelsen, dels af museet selv.

Prøvegravningen kaldes Felt 0 i lister og på oversigtsplan.

Adgangsvej til Snu2

Til vandboringen vest for grusvejen Snubbekorsvej 1 kaldet Snu2 skulle der etableres en adgangsvej og et arbejdsområde omkring boringen. Museet overvågede muldafrømningen. Den fandt sted den 11-13. september 2006. I undersøgelsen deltog arkæolog Lotte Reedtz Sparrevohn og tekniker Jan Poulsen. Gravemaskinen, en lille maskine med en kun én meter bred skovl blev kørt af en arbejdsmand fra entreprenørfirmaet Eltel. Det gravede tracé var 3-4,5 meter bredt. Der blev afdækket i alt ca. 850 m². Maskinføreren havde ikke før arbejdet sammen med en arkæolog, og det samt den lille gravemaskine var årsag til, at undersøgelsen tog uforholdsmæssigt lang tid. Undersøgelsen fandt sted i mildt efterårsvejr med sol og blå himmel. Fremkomne fyldskifter blev markeret med en pind, opmålt med GPS og snittet med spade. Profilet blev tegnet i 1:20 og beskrevet, større anlæg blev kun beskrevet. Der blev ikke fotograferet. Undergrunden bestod af gulbrun let sandet ler med partier af rødbrun ler. I områder var der mere sandet ler og nogle steder var den mere stenfyldt. Ingen af de fremkomne forhistoriske anlæg indgik i erkendbare konstruktioner som huse eller hegn. Parallelt med traceet løb en eksisterende grusvej og det øverste af undergrundsjorden virkede meget sammenkørt og flere steder var der tilmed brede og lange plovfurer. Det var derfor vanskeligt at erkende fyldskifter. I den østlige del af tracéet, i nærheden af gravpladsen blev der eftersøgt jordfæstegrave uden held. Undersøgelsen var en del af forundersøgelsen *Snubbekorsgård prøvegravning* og blev finansieret som denne af bygherre.

Adgangsvej til Snu2 kaldes Felt 2 i lister og på oversigtsplan.

Adgangsvej til Snu4

Til vandboringen kaldet Snu4 skulle der etableres en adgangsvej. Museet overvågede muldafrømningen. Den fandt sted den 27. september 2006. I undersøgelsen deltog arkæolog Lotte Reedtz Sparrevohn og tekniker Jan Poulsen. Gravemaskinen, der var påmonteret en to meter bred skovl blev kørt af en dygtig arbejdsmand udlånt til entreprenørfirmaet Eltel. Der blev afdækket i alt ca. 445 m². Undersøgelsen fandt sted i vekslende vejr, bl.a. med kraftige regnbyger. Der var kun omkring 25 cm muld i området. Fremkomne fyldskifter blev markeret med en pind, opmålt med GPS og snittet med spade. Profilet blev tegnet i 1:20 og beskrevet, større anlæg blev kun beskrevet. Der blev ikke fotograferet. Undergrunden bestod af gulbrun let sandet ler, på den nordlige halvdel var der indimellem partier af mere groft sandet undergrundsmateriale. Flere steder var der i undergrundsjorden brede og lange nord-sydgående plovfurer. De spredte forhistoriske anlæg indgik ikke i erkendbare konstruktioner som huse eller hegn. Mod syd var der et større område med vandaflejrede lag med muld ovenpå, der opfattes som muld påført et tidligere vandhul. Undersøgelsen blev finansieret af bygherre i et nyt budget, da adgangsvejen var blevet ændret i.f.t. den oprindeligt projekterede. Adgangsvej til Snu4 kaldes Felt 4 i lister og på oversigtsplan.

Snubbekorsgård 2-4, gravpladsen

Nedenfor gennemgås hver sag for sig m.h.t. udgravningsperiode, -deltagere m.v., mens øvrige data beskrives fælles, da de tre udgravninger naturligt hører sammen og ikke kan skilles fysisk fra hinanden på det 1.000 m² store felt. Snubbekorsgård 2-4, gravpladsen kaldes Felt 3 i lister og på oversigtsplan.

Snubbekorsgård 2

Undersøgelsen fandt sted i dagene 2/10-20/10 2006. I undersøgelsen deltog arkæolog Lotte Reedtz Sparrevohn som daglig leder. Endvidere deltog tekniker Jan Poulsen, der både foretog opmålinger og udgravningsarbejde. Museumsinspektør Linda Boye deltog i få timer.

Undersøgelsen omfattede ca. 250 m² af feltet mod vest, hvor der skulle være arbejdsareal og adgangsvej til en vandboring (Snu3). Ca. 1/3 af de 250 m² var allerede blevet afrømmet for muld i forbindelse med *Snubbekorsgård prøvegravning*. Maskine og gravemaskinefører var

den samme som ved undersøgelsen af *adgangsvej til Snu4*, og udover at afrømme muldlaget blev maskinføreren bedt om at skrabe få cm af den allerede afrømmede flade. Herved fremkom nogle anlæg, der ikke var blevet erkendt tidligere. Da alle erkendte anlæg var blevet undersøgt, blev den resterende flade ligeledes afgravet få cm. Herved fremkom to jordfæstegrave. Denne afgravning blev foretaget med rendegraver af en arbejdsmand fra gården Kroppedal. Undersøgelsen blev finansieret af bygherre. Det primære formål med undersøgelsen var at udgrave alle gravanlæggene, det vil sige både jordfæste- og brandgrave.

Samtidig med undersøgelsen udgravede museumsinspektør Linda Boye og tekniker Kenneth Paulmann en jordfæstegrav (nr. 88) for om muligt, at kunne dokumentere skader på denne i forbindelse med anlægsarbejdet (jordfortrængningen). Denne udgravning blev finansieret af museet.

Snubbekorsgård 3

Undersøgelsen fandt sted i dagene 25/10-28/11 2006. I undersøgelsen deltog arkæolog Lotte Reedtz Sparrevohn som daglig leder. Endvidere deltog tekniker Jan Poulsen til opmåling og i udgravningsarbejdet, samt tekniker Kenneth Paulmann og stud. mag. Freerk Oldenburger i udgravningsarbejdet. I denne del af udgravningen blev det prioriteret at udgrave de jordfæstegrave, der åbenlyst var meget nedpløjede, samt at undersøge et muligt brandanlæg. Dernæst var det målet, at få udgravet så mange gravanlæg som muligt, da der ikke var ressourcer til at udgrave alle resterende grave. Undersøgelsen blev finansieret af KUAS.

Snubbekorsgård 4

Undersøgelsen fandt sted i dagene 4/12-20/12 2006. I undersøgelsen deltog arkæolog Lotte Reedtz Sparrevohn som daglig leder. Endvidere deltog tekniker Jan Poulsen, der både foretog opmålinger og udgravningsarbejde, samt tekniker Kenneth Paulmann og stud. mag. Freerk Oldenburger i udgravningsarbejdet. I denne del af udgravningen blev det prioriteret at udgrave alle de gravanlæg, der endnu ikke var blevet undersøgt. Undersøgelsen blev finansieret af KUAS.

Konserveringstekniker Lone Brorson Andersen assisterede i optagning og tegning af præparater i felten når det var nødvendigt.

Øvrige data

Vejret. Udgravningen foregik meget af tiden i strålende efterårsvejr, og selvom den varede til hen under jul, var der ikke frost en eneste gang. Indimellem kom der store mængder regn, der forsinkede arbejdsgangene og vanskeliggjorde dokumentationen, her tænkes i særlig grad på fotooptagning. Som udgravningen skred frem, blev vand et meget stort problem, fordi fladen var vandlidende, og i de sidste faser af udgravningen, blev selv mindre dybe huller fyldt med vand indenfor et døgn. Det besværliggjorde i høj grad udgravningen af jordfæstegravene. Vi var nødsaget til kun at begynde på det antal grave, vi kunne gøre færdige samme dag, det vil sige én. Det betød, at der undertiden var fire mennesker i gang med at udgrave den samme grav. Samtidig var vi nødsaget til, at grave afvandingskanaler på kryds og tværs af den mudrede flade, i et forsøg på at lede vandet væk. Det indebærer en risiko for, at grave gennem ikke erkendte anlæg. De store mængder vand og mudder på fladen var også årsag til, at en del småanlæg ikke kunne genfindes efter den første opmåling og derfor ikke blev dokumenteret yderligere.

De vejrmæssige forhold kan give problemer, når man graver følsomme anlæg som grave. Efterår og vinter er ikke optimale tidspunkter at grave gravplads i.

Lodsejers navn og adresse: GRØN FORVALTNING – KVL- Højbakkegård Allé 30, 2630 Taastrup.

Lokalaviserne viste stor interesse for udgravningen og skrev en række artikler om den. Udvalgte genstande fra gravpladsen blev vist i en lille udstilling på Kroppedal Museum fra 30. januar 2007. En pressemeddelelse udsendt den 12. januar for at gøre opmærksom på den kommende udstilling medførte en storm af medieinteresse. Der blev skrevet flere avisartikler/notitser, bragt indslag i TV-Lorry og i DR Radio P1, P2 og P4, samt i diverse lokale TV- og radiostationer.

Undersøgelser 2007

Efter udgravningens ophør i december 2006 planlagde museet, at prøvegrave bakkeknolden for at afgrænse gravpladsens udstrækning, samt at søge råd hos KUAS om, hvorvidt det var muligt at sikre resten af gravpladsen, enten ved udgravning eller ved at området blev taget ud af dyrkning. Den 15. januar 2007 modtog museet en email fra Dorte Veien Christiansen,

KUAS, der rådede museet til at søge midler fra puljen til dyrkningstruede lokaliteter. Den 22. januar 2007 mødtes museumsinspektør Linda Boye med driftschef Hanne Lipczak fra Forsøgsgårdene, KVL. De lagde en strategi for, hvordan museet kunne prøvegrave bakkeknolden uden at forstyrre forsøgsmarkerne på arealet. Prøvegravningen af bakkeknolden fandt sted den 13. marts 2007. I undersøgelsen deltog arkæolog Lotte Reedtz Sparrevohn. Museumstekniker Jan Poulsen foretog den elektroniske opmåling. Ulrik Dam fra museet videofilmede begivenheden. Lars Nissen gik henover søgegrøfterne med detektor efter tildækningen. Gravemaskinen, en bæltfremført Daewoo 220 påmonteret en to meter bred rabatskovl blev kørt af entreprenør Hans Christensen, der er ejer af den. På baggrund af prøvegravningen ansøgte Kroppedal Museum KUAS om midler til fortsat udgravning. KUAS bevilgede midler til fortsat udgravning i 2008.

Forud for prøvegravningen 13. marts foretog museet to mindre undersøgelser på stedet. Den 16. januar kontaktede museet repræsentanten for byherre for at gøre opmærksom på, at museet ønskede at overvåge tildækningen af den arkæologiske udgravning. Samtidig gjordes byherre opmærksom på, at museet ønskede at overvåge en projekteret nedlæggelse af elkabler. Den 26. januar 2007 meddelte DONG Energy, at museet ville blive kontaktet af entreprenøren umiddelbart før nedlæggelsen af elkablet. Tracé til elkabel blev gravet den 31. januar 2007. Lotte Reedtz Sparrevohn overvågede muldafrømningen. Museumstekniker Jan Poulsen forestod den elektroniske opmåling. Det gravede tracé var kun 30 cm bredt, hvilket vanskeliggjorde iagttagelser. Der fremkom kun få anlæg, der antagelig ikke havde noget med gravpladsen at gøre. I en grube opsamledes yngre bronzealder keramik. Modbydeligt vejr. Finregn og stærkt blæst.

Udgravning til kabeltracé kaldes felt 5 i lister og på oversigtsplan.

Topografi, terræn og undergrund

Kort: 4-cm kort 1513 I SV.

Lokaliteten ligger i et område hvor Det Biovidenskabelige Institut, LIFE, Københavns Universitet (tidligere Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole) har fire forsøgsgårde.

Landskabet er derfor karakteriseret ved meget intensivt dyrkede marker.

Gravpladsen er beliggende på en markant bakkeknold i kote 31 meter DNN. Bakkeknolden falder forholdsvis stejlt mod tre sider, vest, nord og øst, mens den er mere jævnt skrånende mod syd. Bakkeknolden ligger i et område med moræneaflejringer. Der er

kun få og små områder med ferskvandsaflejringer i umiddelbar nærhed. Nærmeste større vådområder er det vådbundsområde, hvor Store Vejleå løber ca. 1,2 km øst for bakkeknolden, og det store vådbundssystem med Vasby og Sengeløse moser 3 km nordvest for bakkeknolden. Mindre vådområder findes vest og nord for lokaliteten. Dybendalgrøften løber ca. ½ km vest for bakkeknolden i nord-sydlig retning og lige nord for lokaliteten er der en sænkning, der må have været ret vandlidende. Ca. 1 km øst for gravpladsen er der et område med smeltevandsgrus, der har været genstand for grusgravning. 50 meter nord for udgravningsfeltet er der et mergelhul.

Undergrunden bestod overvejende af gulbrun let sandet moræneler. På den vestligste del af udgravningsfeltet og på den sydlige trediedel var der i undergrundsgrunden en del kalkmergel. Dette afspejlede sig i mængden af bevaret skeletmateriale i jordfæstegravene. I et stort område omkring det højeste punkt på fladen, ca. midt på feltet var der stort set ikke bevaret knoglemateriale. Desuden var der områder med mere sandet, gruset og indimellem småstenet undergrundsmateriale. Muldlaget var alle steder meget tyndt, kun 25-30 cm.

Lokaliteten ligger i Vridsløsemagle ejerlav, i den østlige del af Sengeløse sogn og i det nordøstlige hjørne af det middelalderlige Lille herred. Ejerlavet omfatter Vridsløsemagle landsby, tillige med den gamle Roskilde Landevej, der har løbet et par hundrede meter nord for lokaliteten og den gamle Roskilde Kro, der har ligget ved vadestedet Appevad ved St. Vejleå 2 km nordøst for lokaliteten. Lokaliteten ligger endvidere et par hundrede meter sydvest for den gravhøj, hvor Snubbekors er placeret. Korset var oprindeligt et katolsk vejfarerkors, der ifølge overleveringen stammer fra 1200-tallet. I 1488 var Snubbekors en kendt stedbetegnelse. De middelalderlige byer Herstedvester, Sengeløse og Høje-Taastrup ligger mellem 2,5 og 3,5 km fra lokaliteten. Vridsløsemagle, der måske kan følges tilbage til 1000-årene ligger 1,2 km nord for lokaliteten (Historisk topografi: Jønsson, J. H. 2002. Kulturhistorisk oversigt. Middelalder 1050-1536, Københavns Amt).

Lokaliteten ligger i et område uden andre samtidige kulturlevn. Nærmeste bosættelse er en gård, der kan følges fra yngre germansk jernalder til tidlig vikingetid ca. 1,3 km nordøst for gravpladsen (stednr. 020211 sb 64, j.nr. SØL 441). I den østlige udkant af Sengeløse by er der ligeledes udgravet en bosættelse fra tidlig vikingetid (stednr. 020211 sb 97, j.nr. TAK 1154).

Målesystem

Opmålingen blev foretaget med Trimble R8 GPS-udstyr og GPS-net af museumstekniker Jan Poulsen. Koordinatsystem: System 34 Sjælland. Datum: TDK34S. Geoide: DKGEOID98 (Denmark).

Udgravningsmetode

Udgravningsmetoden blev valgt med baggrund i overvejelser vedrørende de bedste og mest optimale strategier for udgravning i forhold til de omstændigheder, der var til stede. Der blev derfor løbende foretaget en afvejning af tidsforbrug i de enkelte udgravningsmetoder. Der måtte også kontinuerligt tages hensyn til vejrforholdene og den meget vandlidende flade, der skabte problemer med vand og mudder. Fokus var under hele udgravningen på gravanlæggene og småanlæg blev følgelig nedprioriteret.

Mulden blev fjernet til undergrundsniveau med en gravemaskine. Den første jordfæstegrav blev opdaget under prøvegravningen og muldafrømningen af feltet foregik derfor med ekstra årvågenhed. Så snart en mulig jordfæstegrav kom til syne foregik den videre afrensning forsigtigt med skovl og ske og ikke med maskine. De fremkomne fyldskifter blev indridset, markeret med en pind og opmålt med GPS. Jordfæstegrave med synlige skeletdele eller oldsager i overfladen blev tildækket med presenninger i et forsøg på at beskytte dem.

Da alle anlæg var blevet undersøgt, blev det øverste mudrede lag af fladen fjernet med gravemaskinen. Herved fremkom yderligere anlæg, i alt tre mulige og fire sikre jordfæstegrave, et par brandgrave og nogle andre små anlæg.

Alle tegninger blev tegnet i målestok 1:10.

Forstyrrelser

Der var få forstyrrelser i form af moderne nedgravninger. Det drejede sig om en brøndboring af ældre dato placeret to cm fra en jordfæstegrav, en drængrøft, der passerede gennem en jordfæstegrav og en nedgravning opfyldt med rullesten. Overalt var der spor af moderne plovfurer i undergrundsniveau. Endvidere var der enkelte nord-sydgående fyldskifter, der i profil fremstod som få cm diffuse farveændringer. Rundt omkring var der undergrundsskift, der forstyrrede overblikket. Blandt andet blev enkelte undergrundsskift indledningsvis opfattet som mulige jordfæstegrave. I den østlige ende af feltet var der ikke nær så mange små

anlæg, som midt og vest på feltet, formentlig en følge af en voldsom nedpløjning. Jordfæstegravene i området var ligeledes meget nedpløjede og flere af dem kun bevaret i under 10 cm's dybde.

Udgravning af brandgrave

Indledningsvis blev anlæggene afrenset, fotograferet og tegnet før de blev udgravet med ske. Indholdet af trækul og brændte knogler var ikke altid åbenlyst stort, og der opstod tvivl om, hvorvidt alle små runde anlæg var brandgrave. Derfor blev strategien ændret og efterfølgende blev alle mindre anlæg snittet forsigtigt med spade og profilet blev tegnet. Hvis der var blevet iagttaget brændte knogler og trækul i fylden blev al fylden hældt i sorte sække og hjemtaget til senere soldning. Det var kun de første brandgrave, der blev fotograferet og tegnet i fladen. Foto og tegning er tidrøvende og da brandgravene i overfladen fremstod som runde eller ovale ensartede fyldskifter skønnedes det unødvendigt med håndtegning og foto. Det tog derefter ikke lang tid at grave en brandgrav og de blev udgravet sideløbende med jordfæstegravene.

Udgravning af jordfæstegrave

Jordfæstegravene blev udgravet i prioriteret rækkefølge: grave der blev berørt af anlægsarbejdet, grave med skeletdele eller oldsager i overfladen, øvrige grave. Alle anlæg, der tilnærmelsesvis kunne minde om en jordfæstegrav, blev opfattet som en mulig jordfæstegrav og blev derfor undersøgt som en grav. Det vil sige alle anlæg større end et stort stolpehul.

Jordfæstegravene blev indledningsvis afrenset, fotograferet og tegnet.

Målesømmene til tegning blev placeret i gravens længderetning og opmålt med GPS. Ud fra stenspor, kistespor, synlige genstande/skeletdele at dømme blev det fra gang til gang vurderet, hvor langt der kunne være til bunden af graven. Gravene blev derefter udgravet med ske eller skovl afhængig af dette. Det var planen, at udgrave en halvdel af gangen, så graven kunne tegnes i profil. Denne strategi var imidlertid af flere grunde svær at få til at fungere i praksis, og der eksisterer kun få tegnede tværsnit.

Hvis graven på en eller anden måde ændrede sig som undersøgelsen skred frem blev den på ny tegnet og fotograferet. Brændte knogler, større trækulstykker, keramikskår (sjældne) m.v. fra gravfylden blev opsamlet, men sjældent tegnet eller nivelleret. Skeletdele og oldsager beliggende in situ blev tegnet og nivelleret. En del blev optaget i præparat, f.eks.

metalgenstande, større områder med trækul, der formodedes at være kistespor, kranier, knogler der kunne stamme fra dyreofre m.v. Præparater blev udgravet af Lone B. Andersen i konserveringsværkstedet.

Detektorafsøgning

Anlæggene blev både før og under udgravningen afsøgt med detektor. Generelt var metallerne meget nedbrudte og svære at registrere med metaldetektor og det lykkedes ikke altid. Markerne omkring udgravningsfeltet blev (og bliver) løbende detektorafsøgt, bl.a. af privatpersonerne Lars Nissen og Lise Dalgaard, samt af medlemmer fra Arkæologiforeningen Tværpilen. Ingen af de pågældende har afsøgt området systematisk. Der er blevet gjort flere detektorfund, Lars Nissen har f.eks. fundet en del vikingetidsgenstande, der formentlig stammer fra opløjede jordfæstegrave. Findestederne er blevet markeret på et kort eller opmålt med GPS.

Store sten

Det var nødvendigt med maskinkraft til at fjerne store sten fra nogle anlæg. Det blev gjort udfra de forhåndenværende søms princip. Én gang ved hjælp af en rendegraver, der løftede stenen op. Én gang ved hjælp af en traktor, der skubbede stenen væk. Begge gange skete det uden beregning. At få fjernet store sten fra jordfæstegrave udgør et logistisk vanskeligt problem. Det kan blive omkostningsfuldt, hvis stenene skal fjernes af professionelle under kontrollerede omstændigheder.

Knoglemateriale

I 2/3 af jordfæstegravene var der ikke bevaret knoglemateriale eller der var kun bevaret meget lidt knoglemateriale. I resten af gravene var der mere komplette skeletter. Alle knogler blev så vidt muligt opsamlet. Generelt var de dog meget dårligt bevarede, ledender var sjældent tilstede og bækkenpartier ofte helt opløste. Knoglerne blev taget op og pakket i silkepapir, hver knogle for sig. Inden da blev der foretaget in situ mål af de lange lemmeknogler og af kropslængden, hvor det var muligt. Området med kraniet blev ofte optaget i præparat, for at blive udgravet i konserveringsværkstedet, da kranium og tænder er vigtige for køns- og alderbestemmelse af et skelet.

Jord- og andre prøver

Der blev taget jordprøver fra gravanlæggene primært med det henblik, at solde jorden igennem for genstande eller fragmenter af genstande, brændte knogler og trækul. Som hovedregel blev al fylden fra brandgravene opsamlet. I solderesterne blev der ind imellem fundet gravgenstande, som jernfragmenter og varmepåvirket glas. Desuden indeholdt prøverne varierende mængder af brændt knoglemateriale og trækul. Fra jordfæstegravene blev der opsamlet én pose med jord fra bunden af graven. Det har resulteret i fund af en enkelt gravgenstand, der blev overset under udgravningen. Samtidig har det afsløret jordfæstegravens forholdsvis store indhold af brændte knogler, der i nogle tilfælde er større end brandgravens. Fra soldeprøverne blev der desuden opsamlet makrofossiler.

Mængden af jordprøver fra udgravningen blev meget stor og soldningen var et ressourcekrævende arbejde. Det er formentlig ikke nødvendigt med en hel sort sæk jord fra jordfæstegrave, da en mindre prøve også vil kunne vise, om der i gravfylden har været brændte knogler m.v. At der i en jordprøve fra en jordfæstegrav på denne udgravning fremkom en gravgenstand må anses for et uheldigt enkelttilfælde.

Soldning

Jordprøver fra gravanlæg blev vådsoldet. Til at begynde med blev anvendt et sold med maskestørrelse på 0,5 mm. Da der ikke i de første ca. 20 prøver var fremkommet fragmenter m.v. af genstande, der var så små, blev det besluttet at ændre maskestørrelsen til 2 mm for at gøre arbejdsgangen hurtigere.

Foto

Der blev taget en serie bestående af to digitale foto, to analoge foto i s/h, to analoge diasfotos af alle jordfæstegrave og nogle brandgrave. Oversigts- og arbejdsfotos blev optaget digitalt. Det er en meget tidskrævende proces at fotografere forhistoriske anlæg, ikke mindst når man har nedbør og tiltagende vintermørke imod sig. Men foto kan være en meget god dokumentation, og formidlingsmæssigt helt umulig at undvære. Man kunne dog overveje at skære ned på mængden af fotodokumentation. F.eks. så der kun blev taget digitale fotos.

Registreringssystem og dokumentationsomfang

Systematisering af data fra udgravningen er sket i en Accessdatabase (anlægsliste). De med GPS opmålte data er bearbejdet med softwaren LAND-CAD ver. 4.1.2 fra Toft-Nielsen, og plottet på OCE 5250 printer.

Der eksisterer 92 ark med originale snit- og fladetegninger, 307 digitale fotos, 6 film med s/h fotos og 6 film med dias.

Afslutningsvis skal det påpeges, at den valgte udgravningsmetode (fokus på gravanlæg) betød at småanlæg, der ikke lignede brandgrave blev nedprioriteret og p.g.a. forhold tidligere nævnt endte det med, at en del ikke blev dokumenteret yderligere efter den første opmåling.

Desuden betød det, at konstruktioner først blev opdaget på papiret, ikke under udgravningen (f.eks. hus 1). En anden gang bør registreringen af små anlæg opprioriteres, ikke mindst for at undersøge, om det kan være spor af konstruktioner i forbindelse med gravanlæggene.

Gravpladsen blev ikke afgrænset til nogle sider, bortset fra mod øst, hvor et fald i terrænet har dannet en naturlig grænse for gravpladsens udstrækning.

Undersøgelsens resultater og sammenfatning

I alt blev der ved den egentlige udgravning undersøgt omkring 1.000 m². Der blev brugt 186 anlægsnumre, hvoraf nogle udgik, de andre omfatter brandgrave, jordfæstegrave, stolpehuller, gruber, stenspor og undergrundsskift. Udgravningen omfattede 52 anlæg klassificeret brandgrave og 30 jordfæstegrave. Dertil kommer to brandanlæg (anlæg 102 og 194). To af jordfæstegravene kan have været dækket af en lille jordhøj, der har været omkranset af pæle. Syv store gruber tolkes som nedgravede sten, henholdsvis stenspor efter meget store fjernede sten, hvoraf nogle evt. kan have dækket jordfæstegrave. Derudover var der en del mindre stenspor. Syv stolpehuller tolkes som sporene efter en treskibet huskonstruktion, der kan være fra bronzealder. Yderligere nogle stolpehuller og enkelte gruber kan være samtidige med huset. Langt hovedparten af anlæggene formodes dog at høre til gravpladsen. Det gravudstyr, der kan dateres typologisk placerer gravpladsen i tidlig vikingetid. Et detektorfund af et stykke af et bronzebeslag kan evt. stamme fra yngre germansk jernalder og antyder dermed, at benyttelsen af gravpladsen er sket gennem flere århundreder. Det vil nye undersøgelser kunne be- eller afkræfte.

Jordfæstegrave sammenfatning

Jordfæstegravene var generelt gråbrune, med en sandet leret fyld iblandet spredte trækulstykker og fragmenter af brændte knogler. Nedgravningen var i nogle tilfælde opblandet med så meget undergrundsmateriale, at den kunne være svær at skelne fra rent undergrundsmateriale.

Kun i få tilfælde kunne der iagttages konstruktionsspor i form af tydelige kistespor og plamager af trækul. I ca. halvdelen af gravene kunne der dog iagttages farveforskelle i fylden mellem gravens centrale del og dens sider. I en del af gravene var der fyldskifter i overfladen, der må tolkes som stenspor.

Gravene var mellem 7 og 56 centimeter dybe. Nedgravningerne var mellem 125 og 254 centimeter lange og mellem 42 og 126 centimeter brede. Kister var, efter kistesporene at dømme, mellem 134 og 205 centimeter lange og mellem 44 og 90 centimeter brede. Kun i en enkelt grav kan kistesporene med rimelig sikkerhed antages at stamme fra en plankekiste. Kun i en enkelt grav kan kistesporene med rimelig sikkerhed antages at stamme fra en bulkiste. Flere af gravene har formentlig været dækket af store sten, og det faktum at ingen af dem var gravet ned i hinanden, kan tyde på, at de alle sammen har været markeret i overfladen.

De fleste af gravene havde en nord-sydlig orientering, mens enkelte var orienteret i øst-vestlig retning. Ud fra det sparsomme antropologiske materiale ses det, at de gravlagte var lagt med hovedet i nord eller vest, de fleste på ryggen, nogle i hocker. Der blev tilsyneladende kun begravet voksne individer.

Brandgrave sammenfatning¹

Brandgravene på Snubbekorsgård bestod af en rund eller oval fladbundet grube på mellem 40 og 80 cm i diameter. Brandgravene indeholdt typisk lidt spredte trækulstykker og spredte fragmenter af brændte knogler. Fra 0,5 til 10 g brændte knogler, de fleste indeholdt mellem 0,5 og 5 g.

¹ Fra enkelte af brandgruberne eksisterer der ingen brændte knogler, uanset at de blev iagttaget i overfladen. Det kan skyldes, at jordprøven er gået tabt, eller at posen med knogler er blevet forlagt. Beklageligvis kan det også skyldes, at ikke alle solderester blev sorteret lige omhyggeligt.

Det er meget vanskeligt at afgøre, hvad de små anlæg egentlig repræsenterer. Kun i 11 af dem blev der fundet fragmenter af genstande, der kan være enten gravudstyr eller kistenagler (anlæg 19, 43, 62, 89, 91, 92, 95, 103, 147, 189 og 218). Den lille mængde brændte knogler i gruberne kan slet ikke repræsentere den samlede mængde knogler fra et individ. Ydermere kan ingen af knoglerne med sikkerhed identificeres som humane, mens nogle af brandgravene til gengæld indeholdt sikre dyrekogler. De brændte knogler er meget fragmenterede og består af fragmenter af rørkogler, kranium, ryghvirvler, fod/håndknogler, samt enkelte tandfragmenter, og trods manglende artsbestemmelse må mange af dem formodes at stamme fra mennesker.

Indholdet af brændte knogler i jordfæstegravene var i nogle tilfælde større end i brandgravene. F.eks. var der i 2 jordprøver fra jordfæstegrav 18 i alt 5,5 g brændte knogler. Fra anlæg 19, der indeholdt et jernnaglefragment og derfor må antages at være en sikker brandgrav, var der i 3 jordprøver i alt 1,7 g brændte knogler. Fra jordfæstegrav 45 blev der i 4 jordprøver fundet mere end 80 g brændte knogler. En mængde, der langt overgår mængderne af brændte knogler fra brandgravene, selvom der tages højde for, at der blev soldet meget jord fra netop denne jordfæstegrav. Der stammer også brændte knogler og trækul fra anlæg, der i felten blev bedømt til at være stolpehuller (f.eks. anlæg 75 og 77). Set under ét kan det tyde på, at jorden i området har haft et højt indhold af brændte knogler, dengang gravpladsen blev benyttet. Måske er det kun en mindre (tilfældig?) del af resterne fra ligbålene, der blev hældt i en gravet grube, mens den øvrige del blev spredt i større eller mindre grad i området? Det ringe indhold af brændte knogler i brandgruberne kan dog også forklares med, at anlæggene har været meget nedpløjede i forhold til deres oprindelige størrelse. De blev måske oprindeligt anlagt delvist i muldoverfladen.

Øvrige anlæg

Anlæg nr. 102, 193 og 194

Anlæggene 102, 193 og 194 blev ved muldafrømningen bedømt til at være ét anlæg, et brandanlæg (uden nærmere definition) på grund af en mørk trækulsholdig fyld og da der i overfladen kunne ses aftrykket af en lille stolpe. Anlægget fik nummer 102. Umiddelbart så det ud til, at der løb en grøft tværs igennem det. Ved en omhyggelig afrensning af anlægget kunne "grøften" ikke mere erkendes, og anlægget så ud til at bestå af to anlæg. Omkring anlægget var der tre mulige stolpespor, der ved snit viste sig at bestå af få cm diffuse

nedsivninger, der ikke lignede hverken stolpehuller eller nedgravninger i øvrigt. Ved afrensningen fremkom en kniv helt i overfladen af et fyldskifte i anlæggets sydvestlige hjørne. Det fyldskifte fik nr. 193.

Under den videre udgravning af anlæg 102 (ved snit- og fladegravning med ske) viste den østlige side sig at bestå af en stenlægning af håndstore sten med et tykt lag trækul under. Stenene var klart ildpåvirkede uden at være helt skørnede, og der var ingen synlige brændte knogler i fylden. Det anlæg blev fortsat kaldt nr. 102. Nord for dette var et område uden sten med sort trækulsholdig fyld med mange synlige hvidbrændte knogler. Det anlæg fik nr. 194. Der var tilsyneladende ikke så meget trækul i denne del som i anlæg 102. I profil sås samme dybde og samme farve fyld bortset fra trækullet. Der kunne ikke erkendes nogen klar stratigrafi.

Nedgravet i anlæg 102 var der en aflang gråbrun ca. østvestlig struktur, hvor kniven lå i overfladen, førnævnte anlæg 193. Anlægget er bedømt til at være en jordfæstegrav nedgravet i anlæg 102/194. Graven var dog kort og en del dybere (ca. 8-10 cm) end det niveau kniven lå i, og den var ret ujævn mod bunden. Anlæg 193 er stratigrafisk yngre end anlæg 102.

Nedgravningen til anlæg 193 havde fjernet nogle af stenene i anlæg 102.

Anlæg 194 og 102 kan formentlig opfattes som to dele af et samtidigt anlæg. I anlæg 102 kan der have været tændt bål på stenlægningen. Muligvis har det været et ligbrændingssted og resterne efter brændingen er blevet væltet over i anlæg 194, hvorfra det er blevet opsamlet. Det er vanskeligt at afgøre, om der har været en hensigt med at grave anlæg 193 ned i anlæg 102 eller om det er sket tilfældigt.

Der blev opsamlet en del jord fra de tre anlæg til soldning. Ved soldningen fremkom der brændte knogler fra anlæg 102, selvom det ikke var iagttaget ved udgravningen.

I solderesterne fremkom ca. 100 g brændte knogler og ca. 56 g trækul fra anlæg 102. Desuden et jernfragment fra en ubestemmelig genstand.

I solderesterne fremkom 70 g brændte knogler og 79 g trækul fra anlæg 194. Desuden to fragmenter af jernnagler.

Der findes yderligere ca. 85 g brændte knogler og ca. 70 g trækul fra anlæg 102 og/eller anlæg 194.

Anlæg nr. 50, 195, 198, 230

Rundt omkring på feltet blev der ved muldafrømningen registreret flere meget store sten beliggende i undergrunden. Efter udgravning af en stor del af jordfæstegravene, hvor det blev

klart, at mange af dem havde været dækket af store sten, blev der foretaget en omhyggelig afrensning af de store dybtliggende sten. Herved fremkom der spor af nedgravninger omkring nr. 50, 195, 198 og 230.

Anlæg 50

På overfladen blev der iagttaget et diffust fyldskifte, der ikke blev undersøgt nærmere.

Anlæg 195

I overfladen kunne der iagttages et stort diffust nærmest rektangulært lyst brunligt til gulbrunt fyldskifte. Nær stenen var der et brungråt fyldskifte. Anlægget blev gravet med spade og kunne ikke med sikkerhed erkendes i dybere niveau.

Anlæg 198

I overfladen kunne der iagttages et lyst rødgult og gulbrunt fyldskifte omkring stenen. Ved fladeafgravningen af anlægget blev fyldskiftet dog hurtigt mindre og endte i bundniveau med kun at være lidt større end den store sten.

Anlæg 230

Stenen lå i det sydøstligste hjørne af feltet. Der var ikke blevet erkendt et sikkert fyldskifte omkring den. Ved den anden afrensning af feltet med gravemaskinen blev stenen trukket op og idet det skete, kunne der i et lavere niveau iagttages et tydeligt firkantet fyldskifte omkring stenen. Hullet efter stenen blev næsten øjeblikkeligt fyldt med vand og blev derfor ikke undersøgt yderligere.

Anlæggene tolkes som store sten, der på et eller andet tidspunkt er blevet gravet ned i undergrunden. Hvornår det er sket, er uvist, men det er ikke nuværende lodsejer, der har gjort det, da lodsejer ikke graver store sten ned, men fjerner dem.

Anlæg nr. 74, 106 og 182

Andre steder på feltet var der store mørke fyldskifter, der tolkes som stenspor efter store sten, der er blevet fjernet.

Anlæg 74

Anlægget fremstod ovalt med en mørk gråbrun fyld. I fylden blev der to steder fundet fragmenter af jernnagler. Få cm under overfladeniveau blev der fundet et lille randskår, der ikke kan dateres nærmere end oldtid. I profil fremstod anlægget som en fladbundet grube med forholdsvis lige kanter. I den ene kant fremstod en mørkere stribe. Heri lå keramikskåret og et stk. brændt knogle, mens der ikke var synlige brændte knogler i fylden i øvrigt.

Anlæg 106

I overfladen fremstod anlægget som et tydeligt stort ovalt gråbrunt fyldskifte med klatter af undergrundsmateriale. I overfladen blev der fundet en jernnagle. Et spadestik dybere var anlægget kun ½ så bredt og ikke så langt som i topniveau. I bunden fremkom der skaller fra en sten.

Anlæg 74 og 106 tolkes som spor efter store sten, der er blevet fjernet. Formentlig er der sket i nyere tid, at dømme efter den mørke velafgrænsede fyld i begge anlæg. Det er muligt, at stenene oprindeligt har dækket eller markeret to jordfæstegrave, der er blevet helt ødelagt, da stenene blev fjernet.

Anlæg 182

Anlægget fremstod som en stor meget mørk grube. Ved at lægge en grøft gennem den fremkom en meget stor sten og et drænrør, der tilsyneladende var blevet skåret igennem. Derfor opfattes gruben som en moderne nedgravning af en stor sten.

Høj?

En række af små stolpehuller og brandgrave i en bue rundt om to grave kan muligvis indikere tilstedeværelsen af en høj over de to grave (grav 56 og 60). Det skal understreges, at der er tale om en meget forsigtig tolkning, især fordi flere af stolpehullerne ikke blev genfundet efter den første opmåling. Anlæggenes regelmæssige placering kan dog tyde på, at de var del af den samme konstruktion. Rækken kan have bestået af anlæggene 86, 70, 68, 64, 63, 201, 52, 54 og 77. Antages det, at der er tale om sporene efter en høj har den været 9-10 meter i diameter. Den blev rejst over to jordfæstegrave og et antal brandgrave. I højfoden blev der anlagt yderligere mindst fire brandgrave. Der var ikke bevaret knoglemateriale i jordfæstegravene, men i begge iagttoges kistespor. I den ene grav blev der fundet et stykke

keramik få cm under topniveau, stykket kan være en sekundær indblanding i gravfylden. I den anden fremkom en jernkniv og et jernfragment. Gravene adskilte sig fra de øvrige ved, at der i bunden af gravene og lidt op af siderne, af de formodede kister, var et meget karakteristisk kompakt rødbrunt lag af en eller anden form for udfældninger. Omkring den mulige høj kan der iagttages en svag tendens til, at jordfæstegravene er anlagt med en lidt afvigende orientering end de øvrige. Det drejer sig om jordfæstegrav 16, 94, 193 og 212. I nærheden af højen er brandanlægget 102/194 placeret.

Ved en anden af museets undersøgelser (stednr. 020216 sb 168, j.nr. TAK 1113) fremkom tre jordfæstegrave omgivet af både en ringgrøft og en stolperække. Disse grave lod sig kun vanskeligt datere, muligvis stammer de fra yngre jernalder. I den ene grav blev der fundet en hvæssesten med et ophængningshul.

Treskibet hus

I den vestlige ende af feltet var der spor efter et treskibet hus. Under udgravningen fremkom stolpehuller, der i form og fyld mindede om hinanden, men uden at de kunne relateres nærmere til hinanden. Huset blev først erkendt "på skrivebordet". Få meter fra huset var der en større affaldsgrube, der kan være samtidig med huset.

Huset er vanskeligt at datere, eftersom det ikke med sikkerhed blev afdækket i sin fuldstændige længde. Huset var orienteret i nordvestlig-sydøstlig retning. Det har bestået af mindst fire sæt tagbærende stolper. Kun sporene efter det ene sæt var fuldstændigt, sporene efter tre tagbærende stolper manglede. Der har været et spænd på 3,5 meter på tværs af huset mellem de tagbærende stolper. Huset var bevaret i en længde af 12,3 meter, men det blev ikke afgrænset hverken mod nordvest eller sydøst og det kan derfor have været længere.

Fylden i stolpehullerne var gråbrun let sandet ler med håndstore rådne sten i, samt trækulsnister. De håndstore sten har formentlig været en stenskonning af stolperne. De steder, hvor der kunne iagttages stolpespor var fylden mørkere gråbrun.

De tagbærende stolper var mellem 27 og 38 cm dybe. Den tagbærende stolpe 191 blev afgravet dybere end de øvrige, og var derfor kun bevaret i 14 cm's dybde. Anlæg 188 kan have været en indre stolpe eller en grube i tilknytning til huset. Den fremstod magen til de tagbærende stolper, men indeholdt dog kun få sten i fylden. Stolpe 157 kan være en udskiftning af den tagbærende stolpe 158, eller der kan være tale om en dør- eller indre stolpe. Der blev ikke gjort fund i stolpehullerne.

Huset er vanskeligt at datere. Det store spænd mellem de tagbærende stolper kan pege på en datering til enten bronzealder eller vikingetid. Det virker dog ikke sandsynligt, at der har ligget et beboelseshus på gravpladsen, mens den var i brug. Formentlig er der heller ikke blevet opført et hus kort tid efter gravpladsens ophør. Det forekommer derfor mest sandsynligt, at huset skal dateres til bronzealder. Den nærliggende grube 176 kan evt. være samtidig med huset. Gruben havde en meget mørk sandet fyld med forekomster af trækul, ildskørnede sten, lidt keramik og knogle. Jordfæstegrav nr. 177 var delvist gravet ned i gruben og altså stratigrafisk yngre end denne. Der blev kun hjemtaget få fund fra gruben, bl.a. nogle keramikfragmenter, der imidlertid ikke kan dateres. 20 meter nord for huset blev der i 2007 fundet keramik i en grube (anlæg 238), der kan dateres til yngre bronzealder, muligvis periode V. Det drejer sig om dele af et kar med fortyndet let udadbøjet rand, samt lerkarskår ornamenteret med opklemte finger/negleindtryk.

Flere af de spredte stolpehuller i området kan evt. være samtidige med huset. På midten af feltet, omkring den mulige høj blev der f.eks. registreret andre stolpehuller med stenskonning.

Oldsager

Metallerne var generelt meget nedbrudte. Det kan kun delvis tilskrives, at mange af gravene var meget nedpløjede og lå helt i overfladen, for metallerne fra de dybere grave var heller ikke i særlig god stand (bilag 11).

I gravene var der typisk en jernkniv. Knivene er blevet analyseret af lektor, mag.art. phd, Henriette Lyngstrøm, Københavns Universitet, der konkluderer, at knivenes udseende er typisk for 800- og 900-tallets gravfundne knive i Danmark, og at den store andel knive i den samlede mængde oldsager fra gravpladsen og placeringen af knivene i den enkelte grav er karakteristisk for vikingetid. Mængden af metallisk jern i knivene er yderst beskedent/ikke eksisterende (bilag 19).

Jernet er blevet glødet og efterfølgende rensat.

De få glasperler var klare. Undtaget herfra er en perle fra en jordfæstegrav (x46-1).

Blandt gravudstyret kan også nævnes jernbeslag og -nagler fra tre skrin, to gange to bronzeskålspænder, to halve sølvmonter, og to ringnåle af bronze; alle fra jordfæstegrave (bilag 15).

Datering af gravpladsen

Blandt gravudstyr og detektorfund kan fremdrages følgende, der kan dateres typologisk.

Jordfæstegrav 88

x88-20: Skålformet spænde. Det temmelig nedbrudte skålspænde af bronze har været forsynet med en rudeformet rammeinddeling, og der ses nittehuller fra knopper, der må være faldet af. Det er vanskeligt at se ornamentikken. Det er nærmest type JP33/37, der optræder fra omkring år 800 til omkring 850/60 e. Kr. (Skibsted Klæsøe, I. 1999. Vikingetidens kronologi – en nybearbejdning af det arkæologiske materiale. *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie* 1997, s. 89-142. Det Kongelige Nordiske Oldskriftselskab). Det er ikke muligt at se ornamentikken på det andet skålspænde i graven, da det er meget nedbrudt (*x88-19*). Muligvis kan det have været forsynet med en rammeinddeling som JP25.

x88-21: Dyrehovedformet spænde. Det dyrehovedformede spænde er en Gotlandsk smykketype. Det er forsynet med slynget dyreornamentik. Spændet er nærmest en type 4, der kan dateres til begyndelsen af 800-tallet (Carlsson, A. 1983. *Djurhuvudformiga spännen och gotländsk vikingatid*. Stockholm Studies in Archaeology 5. Stockholm).

Detektorfund

x233: Trefliget spænde. Det detektorfundne smykke må med sin geometriske ornamentik henføres til SK type 1 (Skibsted Klæsøe, I. 1999. Vikingetidens kronologi – en nybearbejdning af det arkæologiske materiale. *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie* 1997, s. 89-142. Det Kongelige Nordiske Oldskriftselskab). Typen kan dateres til slutningen af 700-tallet. Ornamentikken på spændet fra Snubbekorsgård har meget stor lighed med det trefligede spænde fra Holbæk, der sammesteds er afbildet side 105, fig. 15b (NM C 27999).

x234: Beslag. Det detektorfundne beslagsfragment af bronze har en simpel båndformet ornamentik, der formentlig placerer stykket i yngre germansk jernalder eller tidlig vikingetid.

Fremtid

Den resterende del af gravpladsen er stærkt dyrkningstruet, og risikerer at blive pløjet helt væk i løbet af få år. Mens udgravningen i 2006 stod på, blev de tilstødende marker pløjet, og i den oppløjede jord såes 8-10 cm tykke striber af gul undergrundsjord. Flere detektorfund, af bla. et trefliget spænde, et fragment af en bronzenøgle og en jernkniv, vidner også om, at et antal grave allerede må være blevet destrueret. Kroppedal Museum foretog den 13. marts

2007 en undersøgelse af arealerne i umiddelbar tilknytning til det udgravede felt. Der blev ved den lejlighed gravet en række søgegrøfter for at få gravpladsens udstrækning fastslået (grøfterne kan ses på bilag 1). Ved denne undersøgelse fremkom der brandgruber og formodede jordfæstegrave både nord og syd for feltet. På baggrund af de udlagte søgegrøfter, detektorfund og den lokale topografi i øvrigt, antages gravpladsen at strække sig både nord og syd for det i 2006 udgravede felt. Derfor ansøgte museet i september 2007

Kulturarvsstyrelsen om midler til fortsat udgravning af de dyrkningstruede grave.

Kulturarvsstyrelsen bevilgede midler til fortsatte undersøgelser i 2008. Her blev den nordlige del af gravpladsen undersøgt. Der blev ikke søgt om midler til udgravning af den sydlige del, idet der pågår planteavlfsforsøg på den.

Ved undersøgelsen i 2008 fremkom kun fire sikre jordfæstegrave, og ingen sikre brandgrave. Evt. brandgrave er sikkert pløjet væk.

Beretningstekst hovedsageligt udarbejdet i perioden 2007/forår 2008

Kroppedal den 24. februar 2009

Lotte Reedtz Sparrevohn

Museumsinspektør, arkæolog, mag.art.